

Vai tas, kas internetā, pieder visiem?

2022-04-19

Inga Bite, SIA "Zvērinātu advokātu birojs CersJurkāns", juriste

Vai viss, kas pieejams internetā, ir arī brīvi izmantojams? Šo jautājumu februārī pieņemtā spriedumā analizējis Senāts, izskatot situāciju, kad valsts iestāde savā reklāmas kampaņā bez personas piekrišanas atveidoja kāda raidījuma vadītāja balsi un izteiksmes stilu, kā arī izmantoja video fragmentu no internetā brīvi pieejama raidījuma.

Mūsdienās internetā atrodams teju viss – sākot no oficiālām valsts publikācijām un dokumentiem, un beidzot ar privātu ballīšu video. Ierakstot jebkurā no tīmekļvietņu meklētājiem kāda cilvēka vārdu, iespējams atrast informāciju teju par ikvienu – gan viņa attēlu, gan informāciju par šo cilvēku. Saprotams, ka autoru darbus, kas veidoti radošā procesa rezultātā, aizsargā Autortiesību likums. Tomēr ne katrs attēls vai sociālajos tīklos publicēts video uzskatāms par autortiesību objektu. Vai tas nozīmē, ka šo informāciju var brīvi izmantot?

Tiesības uz virtuālo identitāti

Personas tiesības uz savu virtuālo identitāti ir koncepts, ko tikai pamazām ievieš un attīsta tiesību sistēmās un cilvēku prātos. Visvairāk par to esam dzirdējuši saistībā ar automatisko personas datu apstrādi "Google", "Facebook" u.c. platformās, kurās vāc informāciju par personu, tās virtuālajiem ieradumiem un interesēm. Pēc tam informāciju izmanto konkrētās personas ietekmēšanai, piemēklējot atbilstošākās reklāmas u.c. informāciju.

Šis jautājums šķietami atrisināts, stājoties spēkā [regulai 2016/679](#) jeb Vispārīgajai datu aizsardzības regulai un prasībai pirms jebkuras personas datu apstrādes saņemt šīs personas piekrišanu. Praksē piekrišana izpaužas kā apstiprinājuma poga pirms katra interneta portāla lietošanas.

Tomēr katrs esam dzirdējuši, ka internets neko neaizmirst un pat to, kas izdzēsts, internetā varēs atrast mūžīgi. Internets par gandrīz katru no mums uzkrājis milzīgu daudzumu dažādu datu. Pats par sevi šis fakts nav ne labs, ne slikts. Nozīme ir tam, kas un kā šos datus iegūst un izmanto.

Personas tēls ir atzīstams par personas datiem un attiecīgi personas tēla iekļaušana sižetā, publiskošana un glabāšana citām personām pieejamā veidā, uzskatāma par personas datu apstrādi

Jautājums par internetā publiski pieejamu video materiālu izmantošanu citos saistītos vai atvasinātos materiālos ir aktuāls arī tiesu praksē. Piemēram, 2021. gada 21. decembrī Rīgas rajona tiesa atstāja negrozītu pašvaldības administratīvās komisijas lēmumu, ar ko persona sodīta par publiski pieejama video fragmentu izmantošanu sevis veidotā un publiskotā video materiālā (2021. gada 21. decembra spriedums administratīvā pārkāpuma lietā 15550008579121.1). No sprieduma secināms, ka sākotnēji par nesaskaņotu publiska video materiāla izmantošanu, kurā redzams bērns, pat ierosināts kriminālprocess, kas vēlāk izbeigts noziedzīga nodarījuma sastāva trūkuma dēļ. Tomēr administratīvais sods personai Rīgas rajona tiesas ieskatā piemērots pamatoti, jo bija noticis pārkāpums, bez saskaņošanas ar materiālā redzamo personu izmantojot fragmentus no publiski pieejama video.

Iepriekš minētajam līdzīgs jautājums analizēts arī situācijā, kad valsts iestāde bez personas piekrišanas bija atveidojusi tās balsi video materiālā, kā arī izmantojusi video fragmentu no personas veidota raidījuma. Šajā gadījumā persona vērsās tiesā.

Lietas būtība

2017. gadā pieteicējs konstatēja, ka kādas valsts iestādes pasūtītā un internetā izvietotā video materiālā kāda persona attēlo pieteicēju. Strīdīgajā video materiālā ir redzams pieteicēja vārds, atveidota pieteicēja balss un izteiksmes stils, un ir izmantots video fragments no internetā brīvi pieejama raidījuma, kurā piedalās pieteicējs. Tā kā persona, kas atveidoja pieteicēja balsi, video materiālā tēloja krāpnieku, pieteicējs uzskatīja, ka ar šāda materiāla izvietojumu publiskajā telpā grauta pieteicēja reputācija, tāpēc lūdza iestādei savu iespēju robežās nodrošināt šī materiāla nepieejamību interneta vidē, publiski atvainoties pieteicējam un atlīdzināt nemantisko kaitējumu.

Iestāde atteicās apmierināt pieteicēja lūgumu, norādot, ka pieteicējs ir publiski atpazīstama persona, izmantotais video ir internetā brīvi publiski pieejams un tajā ir acīmredzams, ka pieteicēja balsi attēlo cita persona. Iestāde arī atsauca uz savā nolikumā uzskaitītajām iestādes funkcijām, kas cita starpā ir cilvēku informēšana un izglītošana, preventīvi novēršot iespējamus pārkāpumus. Tādējādi iestāde uzsvēra, ka sižets veidots valsts pārvaldes iestādes funkciju izpildes ietvaros.

Pieteicējs šādam iestādes skaidrojumam nepiekrita, tādēļ vērsās Administratīvajā rajona tiesā ar pieteikumu par iestādes faktisko rīcību, bez atļaujas izmantojot un izplatot pieteicēja personas datus šīzētā.

Pirmais juridiskais jautājums, kas tiesai bija jāatrisina, bija saistīts ar lietas izskatāmību administratīvā procesa kārtībā. Iestāde norādīja, ka tās rīcība, izveidojot un izplatot uz sabiedrības informēšanu vērstu video materiālu, nav uzskatāma par faktisko rīcību Administratīvā procesa likumā izpratnē. Tomēr ART 2019. gada 30. oktobra spriedumā lietā A42-02343-19/27, kurai šajā ziņā pievienojās arī Administratīvā apgabaltiesa un Senāts, norādīja, ka pieteicēja personas datu nesaskaņota izmantošana un, iespējams, goda un cieņas aizskārums šīzētā rada viņam faktiskas sekas, jo ietekmē pieteicēja tiesības uz privāto dzīvi. Ja šīs faktiskās sekas ir radījuši iestādes rīcība, tad tās tiesiskums jāpārbauda tiesā administratīvā procesa kārtībā.

Vai tēls ir personas dati?

Nākamais juridiski nozīmīgais jautājums ir par personas datu jēdziena tvērumu. Šīzētā nebija nosaukts pieteicēja vārds, bet to parādīja uz papīra uzdrukātā veidā un ietvēra pieteicēja attēlu no publiski pieejama video materiāla. ART, izvērtējot strīdīgo video materiālu, konstatēja, ka ar visām darbībām to kopumā (vārda parādīšana drukātā veidā, attēla parādīšana, balss attēlošana) tiek izmantots pieteicēja tēls.

Nav pietiekami konstatēt, ka datu apstrāde veikta sabiedrības interesēs. Papildus jāpārlicinās, vai to pašu uzdevumu nav iespējams izpildīt, neizmantojot personas datus

Analizējot gan Latvijas, gan starptautiskos normatīvos aktus un tiesu judikatūru, ART secināja, ka personas tēls ir atzīstams par personas datiem un attiecīgi personas tēla iekļaušana šīzētā, publiskošana un glabāšana citām personām pieejamā veidā, uzskatāma par personas datu apstrādi, kā rezultātā ierobežotas pieteicēja Latvijas Republikas Satversmes [96. pantā](#) noteiktās tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību. ART pieteikumu apmierināja daļēji, atzina iestādes faktisko rīcību par prettiesisku, bet prasīto atlīdzinājuma apmēru samazināja.

Sabiedrības intereses – pietiekams mērķis?

AA apgabaltiesa, atkārtoti izvērtējot lietu, 2020. gada 10. jūnija spriedumā lietā A420234319 pievienojās ART, norādot, ka iestādes rīcība šādos apstākļos atzīstama par faktisko rīcību, bet personas tēla un attēla izmantošana uzskatāma par šīs personas datu apstrādi.

Tomēr Administratīvā apgabaltiesa (AA) daudz izvērstāk analizēja [regulā](#) paredzētos izņēmuma gadījumus, kādos ir pieļaujama personas datu izmantošana bez personas piekrišanas. AA konstatēja, ka iestādes mērķis, izveidojot un publiskojot šīzētu, bijis aizsargāt iedzīvotāju tiesības un intereses, un ar konkrēto šīzētu šis mērķis ir sasniegts. Tādēļ pieteicēja datu izmantošana konkrētajā veidā esot samērīga ar iestādes izvirzīto mērķi, šīzētā izmantotie pieteicēja dati esot adekvāti, atbilstīgi un neesot pārmērīgi. Tādēļ AA pieteikums noraidīts.

Izskatot šo lietu Senātā (2022. gada 4. februāra spriedums lietā SKA-265/2022) un interpretējot [regulas](#) 6. panta 1. punkta e) apakšpunktu, Senāts uzsvēra, ka šīs normas piemērošanai nav pietiekami konstatēt, ka datu apstrāde veikta ar mērķi īstenot iestādes funkcijas sabiedrības interesēs. Papildus jāpārlicinās, vai to pašu uzdevumu nav iespējams izpildīt, neizmantojot personas datus.

Secinājumi

Lai gan konkrētajā lietā neviens no aprakstītajiem spriedumiem vēl nav stājies spēkā un lietas izskatīšanu turpinās vēlreiz Administratīvajā apgabaltiesā, jau šobrīd iespējams iegūt vairākus būtiskus secinājumus:

- personas attēls, vārds un tēls uzskatāmi par personas datiem, un to izmantošana pieļaujama tikai saskaņā ar [regulas](#) nosacījumiem;
- arī tad, ja video materiāls ir publiski brīvi pieejams, tā izmantošana bez saskaņošanas citos materiālos nav pieļaujama;
- arī tad, ja video materiālu veidojis pakalpojuma sniedzējs, nevis pati iestāde, atbildība par tā saturu atbilstību visām tiesību normām jāuzņemas iestādei;
- personas datu apstrāde iestādes funkciju izpildes ietvaros pieļaujama tikai tiktāl, ciktāl konkrētās funkcijas izpilde bez šo datu apstrādes nav iespējama.